

VOLLMER &
PARTNERS

stedebouw en landschap

Landschap als nalatenschap

*Samenvatting van een ontwerpverkenning naar
Natuurbegraafplaatsen in het Nederlandse landschap*

'Memoires op een parklandgoed', een impressie

De opkomst van natuurbegraafplaatsen is een internationaal fenomeen. In Nederland blijft het aanbod vooralsnog achter bij een groeiende maatschappelijke behoefte. Daarbij komt dat door de grijze golf de komende jaren substantieel meer mensen begraven zullen worden. Met natuurbegraafplaatsen kan op een aansprekende, kwalitatieve en duurzame manier aan de vraag worden voldaan.

In het kader van dit ontwerpend onderzoek definiëren wij natuurbegraafplaatsen als plekken waar het begraven een ondergeschikte rol speelt ten opzichte van de natuur en het landschap. Individuele graven zijn ondergeschikt aan het landschappelijke totaalbeeld. De ordening en markering van de graven volgt uit de aard van

het gebied. Uiteindelijk worden de graven geheel opgenomen door de natuur. Langdurig verleend grafrecht is verbonden met dit principe van begraven.

Twaalf plannen

In onze studie zijn twaalf voorbeelduitwerkingen van natuurbegraafplaatsen gemaakt voor kenmerkende Nederlandse landschapstypen. Daarmee wordt aangetoond dat de natuurbegraafplaats in alle delen van het land toepasbaar is, niet alleen op de hoge kalk- en zandgronden, maar ook in het veenlandschap. Daarnaast zijn ontwerpen gemaakt voor specifieke cultuurhistorisch waardevolle plekken, zoals bijvoorbeeld een fort van de Nieuwe Hollandse Waterlinie of een oude Friese terp. Mits zorgvuldig

'Een fort als startegische gedenkplaats', een impressie

ontworpen kan op zo'n plek iets prachtigs ontstaan. De voorbeeldplannen zijn nauwkeurig doordacht en uitgewerkt. Ze zijn ontworpen als onderdeel van grotere structuren en verbanden en afgestemd op de bestaande natuurlijke en cultuurhistorische waarden. Het begraven zelf is daarbij niet meer dan een onderdeel van een veel ruimer opgezet plan voor landschapsaanleg of -herstel. De natuurbegraafplaats is opgevat als kostendrager van de integrale aanpak van natuurgebieden of waardevolle landschappen.

Ze zijn door ons financieel doorgerekend, met de opvallende conclusie dat de natuurbegraafplaats ook in lastig (drassig) terrein financieel goed kan uitkomen. Ze kan de aanleg, het beheer en het onderhoud van een natuurgebied dragen en

het behoud van waardevolle landschappelijke elementen veilig stellen. In specifieke gevallen kan ze ook een substantiële financiële bijdrage leveren aan een grotere operatie zoals het saneren van een vuilnisbelt of het handhaven van waardevolle gebouwen.

Landschappelijk begraven

Nederland kent weinig woeste, vrije natuur. Het land is wel rijk aan waardevol cultuurlandschap, al dan niet met hoge natuurwaarde. Wij pleiten er daarom voor om de Nederlandse natuurbegraafplaats te enten op de specifieke eigenschappen van het Nederlandse landschap. Door het principe van de natuurbegraafplaats in een breder perspectief te plaatsen ontstaan tal van toepassingsmogelijkheden. Zowel een natuurlijk

*Proefproject Voormalig militair vliegveld:
Huidige situatie*

*Proefproject Voormalig militair vliegveld:
Toekomstige situatie*

*Proefproject Voormalig militair vliegveld:
Toekomstige functies*

*Proefproject Vuilstort Kortenhoef:
Huidige situatie*

*Proefproject Vuilstort Kortenhoef:
Toekomstige situatie*

*Proefproject Vuilstort Kortenhoef:
Toekomstige functies*

*Proefproject Terpen in het Zeekleigebied:
Huidige situatie*

*Proefproject Terpen in het Zeekleigebied:
Toekomstige situatie*

*Proefproject Terpen in het Zeekleigebied:
Toekomstige functies*

landschap als een waardevol cultuurlandschap of een monumentale plek kunnen als gastheer dienst doen. De term natuurbegraafplaats is in die zin misleidend. Je zou beter kunnen spreken van een "landschappelijke begraafplaats".

Natuurwaarde

De natuurwaarde kan worden veiliggesteld, mits rekening wordt gehouden met de specifieke natuurwaarden van een gebied. In het geval van bestaande natuur wordt er een lage dichtheid voorgestaan. Dit strookt met het Alterra-rapport "Terug naar de natuur", waarin een lage grafdichtheid wordt voorgesteld voor bestaande natuur. In het geval van nieuwe natuur kan ons inziens een hogere dichtheid worden gerealiseerd, mits de graven en ruimte voor

ceremonie zorgvuldig zijn ingepast. De beoogde natuurwaarde en het begraven kunnen zorgvuldig op elkaar worden afgestemd. In het geval van EHS en Natura2000 gebieden is vooronderzoek noodzakelijk om te kunnen beoordelen hoe het begraven zich tot de specifieke natuurwaarden en indicatoren verhoudt.

Al met al kan geconcludeerd worden dat de natuurbegraafplaats goed te integreren is in natuurgebieden, maar dat de combinatie nieuwe natuur-natuurbegraafplaats het meeste perspectief biedt. Tevens liggen er kansen bij cultuurhistorisch erfgoed. Omdat daar de dichtheid hoger kan zijn, wordt de financiële haalbaarheid vergroot.

*Proefproject Landgoederen Kustgebied:
Huidige situatie*

*Proefproject Landgoederen Kustgebied:
Toekomstige situatie*

*Proefproject Landgoederen Kustgebied:
Toekomstige functies*

*Proefproject Droogmakerij:
Huidige situatie*

*Proefproject Droogmakerij:
Toekomstige situatie*

*Proefproject Droogmakerij:
Toekomstige functies*

*Proefproject Essenlandschap op het zand:
Huidige situatie*

*Proefproject Essenlandschap op het zand:
Toekomstige situatie*

*Proefproject Essenlandschap op het zand:
Toekomstige functies*

Draagvlak en vertaling

In juridisch-planologisch opzicht lijken er geen wezenlijke knelpunten te zijn die de natuurbegraafplaats in de weg staan. Nederland kent al een aantal pioniersprojecten, die aantonen dat een zorgvuldige vertaling in een bestemmingsplan mogelijk is. Een aandachtspunt is wel lokale gevoeligheid. Onbegrip en het negatieve aura dat voor sommige mensen rond (natuur)begraven hangt, klinkt door bij de inspraakrondes van het bestemmingsplan. Wellicht ligt hier nog een opgave op het gebied van voorlichting en het illustreren van de meerwaarde (waarin ons rapport kan voorzien).

Brede meerwaarde

Het maatschappelijk, bestuurlijk en financiële

draagvlak van een natuurbegraafplaats kan worden vergroot door zorgvuldig de karakteristieke eigenschappen en beheeraspecten van dat landschap in kaart te brengen. Tevens kan werk met werk worden gemaakt en kunnen noodzakelijke maatregelen worden meegenomen in de plannen (zoals het vergroten van wateroppervlak, het afdekken van een vuilnisberg, het onderhouden van waardevolle groenelementen, etc.). Landschappelijke condities, de geomorfologische onderlegger en rudimenten van eerder menselijk ingrijpen bieden de nodige mogelijkheden, ook in landschapstypen die in eerste instantie minder geschikt lijken voor de aanleg van een natuurbegraafplaats (denk aan rivierduinen, strandwallen, kreekkruggen, verlaten spoortracés, vuilstortplaatsen, etc.).

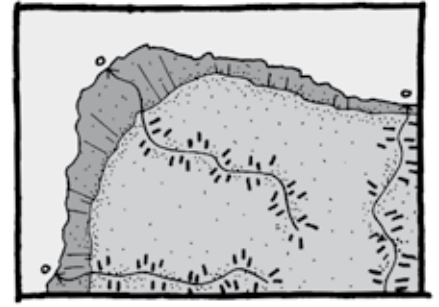
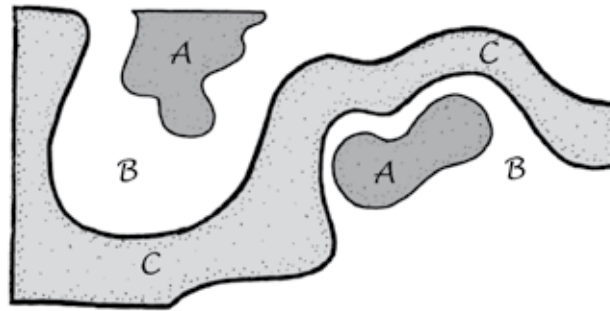
'Varend vaarwel in het veenlandschap', een impressie

De natuurbegraafplaats kan bijdragen aan educatie en een betere ontsluiting van omliggende gebieden door aanleg van paden, aansluiting op doorgaande (recreatieve) routes en dubbel gebruik van parkeervoorzieningen.

Indien aanwezig kunnen nabijgelegen bestaande gebouwen worden ingezet als locaties voor uitvaartdiensten en afscheidsceremonies. Hiermee kan de komst van een natuurbegraafplaats ook bijdragen aan de instandhouding van gebouwd erfgoed. De natuurbegraafplaats kan lokale economie stimuleren. De uitvaart strekt zich uit over een breed terrein van ambacht: van cateraar tot kunstenaar.

Wervend karakter

Wat veel mensen aanspreekt is dat natuurbegraafplaatsen een onderhoudsvriendelijk alternatief bieden voor het graf op de traditionele begraafplaats en meer vrijheid verlenen in ceremonie. Tussen de vrijheid die bestaande natuurbegraafplaatsen toestaan als het gaat om invulling van de afscheidsceremonie en de streng gehanteerde regels rond grafmarkering bestaat een spanningsveld. Locaties kunnen een bron van inspiratie zijn voor persoonlijke teksten en tekenen. De keuzemogelijkheid voor een unieke begraafplek compenseert voor een deel de beperkingen op het gebied van persoonlijke versieringen.

Luchtfoto huidige situatie
Omgeving Delfland

*Afstemming op geomorfologische structuur:
Het natte, laaggelegen (klei-op-)veengebied is in de loop der eeuwen flink ingeklonken. De laagst gelegen delen (A) bestaan uit moerasbosjes en open water. Minder laag liggen de extensieve weide- en graslanden. De oude kreek bestond uit klei en zand en is zodoende niet gezakt en ligt daardoor als herkenbare rug in het ingeklonken landschap (C).*

Schematische weergave graven op het grondlichaam

■ = 1x graf of dubbelgraf

E	Entree
P	Parkeerkamer
*	Aula
X X	Schematische aanduiding begraafplekken
☀	Ceremoniële buitenruimte
⚓	Aanlegsteiger / haven
—	Hoofdverkeersroute (extern)
—	Verkeersroute (intern)
---	Vaarroute

Nadere uitwerking 'Varend vaarwel in het veenlandschap'

Multiculturele wensen rond begraven in Nederland sluiten veelal goed aan bij de uitgangspunten van het begraven in de natuur. Het principe van langdurig grafrecht en de vrijheid in graforiëntatie, komen tegemoet aan de vraag van verschillende bevolkingsgroepen die op dit moment veelal kiezen voor een begrafenis in het vroeger vaderland.

Betekenis

De natuurbegraafplaats betreft mens en natuur nader op elkaar en geeft daarmee het landschap maatschappelijk meer inhoud en betekenis. Het Landschap als Nalatenschap overstijgt daarmee de betekenis als herdenkingsplek voor nabestaanden. Ze draagt bij aan de landschapsbeleving voor toekomstige generaties Nederlanders.

'Van stof tot stof in een droogmakerij', een impressie

In ons rapport komen wij tot de volgende aanbevelingen:

1. Bij de hogere overheid verdient de natuurbegraafplaats een volwaardige plek in de planning en beleidvorming. Het zou een legende-eenheid mogen zijn op de kaart van het toekomstig Nederland.

2. De hogere overheid doet er goed aan om uitgangspunten en randvoorwaarden te formuleren opdat de juiste condities ontstaan voor lokaal beleid en een efficiënte planontwikkeling.

3. Voor de lagere overheid is het zaak om de kansen en mogelijkheden te herkennen, ook om lokaal draagvlak te genereren en het negatief aura

dat voor sommige mensen rond begraven hangt, te overwinnen.

4. Een open vizier en een gebiedseigen aanpak bieden voor de grondeigenaren en ondernemers de meeste kans op een geslaagd project. De mogelijkheden van natuurbegraven kunnen op elke plek opnieuw worden onderzocht.

5. Het unieke van een natuurbegraafplaats zou zich door moeten vertalen in een gebiedseigen vorm van grafmarkering. Hierin liggen opgaven voor de creatieve sector (kunstenaars, ontwerpers en designers in de nieuwe media). De behoefte aan individuele expressie is kenmerkend voor onze tijd en verdient een plek binnen het denken over natuurbegraven.

'Laatste saluut op een voormalig militair terrein', een impressie

6. Het verband tussen natuurwaarde en locatiespecifieke uitwerkingen zal nader moeten worden onderzocht in samenspraak met deskundigen op het gebied van ecologie. Dit kan bijvoorbeeld op basis van onze voorbeelduitwerkingen.

Met onze studie hopen wij een bijdrage te hebben geleverd aan de mogelijke verdere inrichting van Nederland in het algemeen en aan de natuurbegraafplaats in het bijzonder.

Ten aanzien van de laatste aanbeveling ondernemen wij momenteel stappen voor een vervolgonderzoek. Daarmee wordt het fundament onder het natuurbegraven verder verstevigd.

'Herstel van een oude terp', een impressie

'Boomgaard in de Betuwe', een impressie

VOLLMER & PARTNERS

stedebouw en landschap

bezoekadres

Goeman Borgesiuslaan 77
3515 ET Utrecht

postadres

Postbus 9769
3506 GT Utrecht

telefoon

030 666 4302

fax

030 755 1502

e-mail

info@vp.nl

website

www.vp.nl

Landschap als Nalatenschap
ontwerpverkenning naar Natuurbegraafplaatsen in het
Nederlandse landschap

mede mogelijk gemaakt door het Stimuleringsfonds
voor Architectuur

23 juni 2011

2462-100

**Stimuleringsfonds
voor Architectuur**

**the Netherlands
Architecture Fund**